

Sygn. akt I UK 180/09

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 2 grudnia 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Małgorzata Gersdorf (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Romualda Spyt

SSN Herbert Szurgacz

w sprawie z odwołania T. A.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w N.

o wypłatę kwot wynikających z rozliczenia renty rodzinnej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 2 grudnia 2009 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 25 lutego 2009 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Ubezpieczona T. A. w dniu 3 lipca 1998 r. wystąpiła z wnioskiem o przyznanie prawa do renty rodzinnej po zmarłym mężu K. A. Orzeczeniem lekarza orzecznika ZUS została uznana za częściowo niezdolną do pracy na okres do sierpnia 2001 r. Decyzją z dnia 27 sierpnia 1998 r. ZUS przyznał ubezpieczonej

bezterminową rentę rodzinną po zmarłym mężu w związku z jego wypadkiem przy pracy. Decyzją z dnia 28 lutego 2003 r. zawieszono prawo ubezpieczonej do renty, natomiast w dniu 3 marca 2005 r. ZUS – na podstawie zaświadczeń za lata 2003 i 2004 – dokonał rozliczenia renty ustalając, że za te lata należy się wnioskodawczyni zwrot odpowiednio kwot 22.846 zł i 22.328 zł o czym została ona zawiadomiona. Jej wniosek o wypłatę należności nie został jednak uwzględniony, albowiem decyzją z dnia 23 czerwca 2005 r. ZUS odmówił wypłaty podnosząc, że ubezpieczona została uznana za zdolną do pracy od dnia 1 września 2001 r. Odwołanie od tej decyzji zostało zakończone prawomocnie wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 27 lutego 2008 r.

Wnioskodawczyni w dniu 29 grudnia 2006 r. zwróciła się do ZUS z wnioskiem o ostateczne rozliczenie renty przysługującej do dnia 15 czerwca 2005 r. oraz wypłatę należności za lata 2003-2004. Organ odmówił twierdząc, że od 1 września 2001 r. renta wnioskodawczyni nie przysługiwała.

Poza powyższymi ustaleniami, rozpatrujący sprawę w wyniku odwołania ubezpieczonej Sąd Okręgowy w T. na podstawie opinii biegłych ustalił, że od września 2001 r. do kwietnia 2005 r. nie była ona niezdolna do pracy. Sąd Okręgowy przyjął na podstawie art. 100 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, że prawo do świadczeń powstaje z momentem spełnienia wszystkich warunków i ustaje, jeśli ustaje jeden z warunków istnienia prawa. W przypadku praw uzależnionych od niezdolności do pracy argumentację tę wzmocnił sąd powołując się na art. 107 ustawy. Sąd uznał, że fakt przyznania ubezpieczonej renty stałej nie wyłącza prawa ZUS do jej weryfikacji w trybie art. 114 ustawy albowiem decyzja o przyznaniu renty stałej była błędna mając na uwadze stwierdzenie jedynie okresowej niezdolności do pracy. Skoro ubezpieczona po dniu 1 września 2001 r. była zdolna do pracy, renta jej nie przysługiwała. W tym stanie rzeczy odwołanie zostało oddalone wyrokiem z dnia 23 lipca 2008 r., sygn.[...].

Rozpoznający sprawę na skutek apelacji Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 25 lutego 2009 r., uznał apelację za bezzasadną. Sąd Apelacyjny przyjął, że zastosowanie w sprawie art. 114 ustawy emerytalnej miało pełne uzasadnienie. Umożliwiła to okoliczność w postaci ustalenia okresowego charakteru niezdolności

do pracy. Sąd II instancji wskazał, że decyzje organu rentowego w kwestii prawa do świadczeń mają charakter deklaratoryjny i mogą być korygowane np. w trybie art. 114 ustawy. Zgodnie bowiem z art. 100 ustawy świadczenia przysługują tylko wtedy, gdy istnieją okoliczności spełniające warunek ich przyznania. Choćby decyzja przyznająca świadczenie była błędna, można ją skorygować, jeśli rzeczywiście nie istniały przesłanki nabycia prawa. Sąd podniósł także, że ubezpieczona nie może korzystać z zasady ochrony praw nabytych, zasada ta dotyczy bowiem praw nabytych słusznie a nie w wyniku błędnego rozstrzygnięcia organu rentowego. Świadczenia za lata 2003 – 2004 nie przysługiwały wnioskodawczyni i nie mogły zostać wypłacone.

W skardze kasacyjnej od tego orzeczenia pełnomocnik wnioskodawczyni zarzucił Sądowi Apelacyjnemu naruszenie art. 2 Konstytucji RP przez nieuwzględnienie zasady praw nabytych a także art. 382 k.p.c. w zw. z art. 278 § 1 k.p.c. i 286 k.p.c. polegające na przyjęciu jako podstawy orzeczenia błędnych ustaleń faktycznych sądu I instancji i oddaleniu apelacji, a tym samym na utrzymaniu w mocy wyroku zawierającego rozstrzygnięcie merytoryczne – przyjmujące, że decyzja odmowna z dnia 6 marca 2007 r. zmieniła sama z siebie treść decyzji z dnia 27 sierpnia 1998 r. , chociaż nigdy nie nastąpiło wyeliminowanie tej ostatniej decyzji z obrotu prawnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw i stąd wymaga oddalenia.

Jako pierwsze Sąd Najwyższy poddał analizie zarzuty procesowe skarżącej. Ich zasadność powodowałaby bowiem konieczność uwzględnienia skargi.

Sformułowane przez skarżącą zarzuty naruszenia art. 382 k.p.c. w zw. z art. 278 §1 k.p.c. i art. 286 k.p.c. nie mogą jednak się ostać. Zmierzają bowiem wprost do ustalenia stanu faktycznego sprawy, co w postępowaniu kasacyjnym jest niedopuszczalne (art. 398³ § 3 k.p.c.). Skarga kasacyjna oparta na zarzutach dotyczących ustalania faktów i dowodów jest niedopuszczalna (por. orzeczenia SN z dnia 23 września 2005 r. III CKN 13/05, BSN 2005, nr 12, s. 8).

Następny zarzut procesowy zawarty w motywach skargi dotyczył wadliwości decyzji ZUS z 2005 r. z uwagi na nieuchylenie decyzji z 1998 r. Wypada wskazać, na co zwracał uwagę sąd drugiej instancji, iż zasadą rządzącą stosunkami ubezpieczenia społecznego jest możliwość wzruszenia ustaleń stanowiących podstawę prawomocnych orzeczeń (art. 114 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z funduszu ubezpieczeń społecznych - jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), także przez wydanie nowej decyzji organu rentowego (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 3 października 1996 r., II UZP 18/96, OSNAPiUS 1997 nr 7, poz. 117 oraz wyrok SN z dnia 8 lipca 2005 r., I UK 11/05, OSNP 2006 nr 5-6, poz. 98, a poprzednio uchwałę z dnia 20 września 1978 r., II UZP 7/78, OSNCP 1979 nr 3, poz. 48, postanowienie z dnia 19 stycznia 1984 r., II URN 131/83, OSNCP 1984 nr 10, poz. 177, wyrok z dnia 8 października 1986 r., II URN 182/86, OSNCP 1987 nr 12, poz. 212, postanowienie z dnia 14 stycznia 1997 r., II UKN 50/96, OSNAPiUS 1997 nr 17, poz. 328 i wyrok z dnia 5 sierpnia 1999 r., II UKN 231/99, OSNAPiUS 2000 nr 19, poz. 734). Zmiana okoliczności lub oceny faktów zawsze otwiera drogę do ponownego rozpoznania sprawy i wydania nowej decyzji. Decyzja ta może być zaskarżona i owo zaskarżenie wszczyna nową sprawę. Tak też się stało w okolicznościach spornego przypadku. Wydanie nowej decyzji nie wymagało – jak to sugeruje wnioskodawca – formalnego uchylecia decyzji z dnia 27 sierpnia 1998 r.

Kolejny zarzut skargi kasacyjnej podnosi naruszenie przez wyrok sądu drugiej instancji art. 2 Konstytucji RP i wywodzonej z tego przepisu zasady praw nabytych. Skarżąca generalnie twierdzi, że zmiana decyzji z 1998 r. bez jej uchylecia, a jedynie przez wydanie nowej decyzji przeczy zasadzie praw nabytych. W tym kontekście trzeba wskazać, iż zasada ochrony praw nabytych - chociaż nie jest jednoznacznie oceniana przez przedstawicieli nauki (zob. np. J. Nowacki, Rządy prawa. Dwa problemy, Katowice 1995, s. 59 i nast. oraz J. Skąpski, Glosa do orzeczenia z 4 X 1989 r., K. 3/88, PiP z. 12/1990, s. 115-116) - od lat stanowi wzorzec w procesie kontroli konstytucyjności norm, którą realizuje Trybunał. Uwzględniając więc dotychczasowy, ukształtowany w tym zakresie dorobek orzecniczy Trybunału Konstytucyjnego (zob. przede wszystkim wyroki z: 22 czerwca 1999 r., sygn. K. 5/99, OTK ZU nr 5/1999, poz. 100 oraz 20 grudnia 1999

r., sygn. K. 4/99, OTK ZU nr 7/1999, poz. 165), wskazać należy, że zasada ochrony praw nabytych:

1) zakazuje arbitralnego znoszenia lub ograniczania praw podmiotowych przysługujących jednostce lub innym podmiotom prywatnym występującym w obrocie prawnym;

2) dotyczy przysługujących już określonym osobom praw podmiotowych, przy czym bez znaczenia jest, czy prawa te zostały nabyte na podstawie indywidualnego aktu organu władzy, czy wprost na podstawie ustawy (z chwilą spełnienia określonych w niej przesłanek);

3) nie jest równoznaczna z zakazem zmiany przez ustawodawcę przepisów określających sytuację prawną osoby w zakresie, w jakim sytuacja nie wyraża się w przysługującym tej osobie prawie podmiotowym, aczkolwiek w pewnych przypadkach ochroną wynikającą z omawianej zasady objęte są również tzw. prawa tymczasowe (ekspektatywy);

4) nie ma charakteru absolutnego, tj. nie wyklucza stanowienia regulacji, które znoszą lub ograniczają prawa podmiotowe, jednak prawodawca cofając lub ograniczając prawa nabyte musi spełnić szereg warunków, których dopuszczalność badana z punktu widzenia tego: a) czy wprowadzone ograniczenia znajdują podstawę w wartościach konstytucyjnych, b) czy nie istnieje możliwość realizacji danej wartości konstytucyjnej bez naruszenia praw nabytych, c) czy wartościom konstytucyjnym, dla realizacji których prawodawca ogranicza prawa nabyte, można w danej, konkretnej sytuacji przyznać pierwszeństwo przed wartościami znajdującymi się u podstaw zasady ochrony praw nabytych, a także d) czy prawodawca podjął niezbędne działania mające na celu zapewnienie jednostce warunków do przystosowania się do nowej regulacji;

5) chroni wyłącznie oczekiwania usprawiedliwione i racjonalne, nie obejmuje zaś takich dziedzin życia i sytuacji, w których jednostka musi liczyć się z tym, że zmiana warunków społecznych lub gospodarczych może wymagać zmian regulacji prawnych, w tym również zmian, które znoszą lub ograniczają dotychczas zagwarantowane prawa podmiotowe;

6) poza gwarancjami nienaruszalności pozostawia prawa nabyte niesłusznie lub niegodziwie, a także prawa niemające oparcia w założeniach obowiązującego w dacie orzekania porządku konstytucyjnego.

Ad casum ważne są uwagi zawarte w pkt 5) i 6) powyżej. W sprawie niniejszej jest niewątpliwe, że wnioskodawczyni nie spełniała warunków do nabycia renty rodzinnej, a renta ta została jej przyznana bezpodstawnie decyzją ZUS. Stąd powoływanie się na zasadę praw nabytych nie jest zasadne w żadnym zakresie, a skarga kasacyjna wynikająca z tego zarzutu wymaga oddalenia.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji.